

ЧУДОВИЙ МІСЯЦЬ МАЙ

Гурт Вітая (зліва): Віктор Гащак, Тая Мудра, Ярослав Ріділа.

Під такою назвою відбулась концертна програма в Словацько-українському культурному та інформаційному центрі в Пряшеві по вул. Янка Бородача 28 травня цього року. Програма з циклу проекту «Наша дума – наша пісня» на той раз спонукала відвідувачам українські ліричні пісні.

Уклав програму і модерував керівник гурту «ВІТАЯ», який розпочав працювати при Регіональній раді СРУСР минулого року під керівництвом музиканта Віктора Гащака. Короткими вступами знайомив слухачів з авторами, виконавцями та змістом пісень.

Група перший раз представила себе ширшій публіці у складі: Віктор Гащак – синтезатор, Тая Мудра (дівочим прізвищем Бегені) – бубенці та Ярослав Ріділа – гітара, бас-гітара. У їх виконанні присутня публіка почула чарівні пісні, які у нас давно зайняли певне місце в народній культурі, їх співають при різних нагодах, вони відомі старшим і молодшим слухачам.

Першою прозвучала пісня «Ой, зелене жито зелене», за жанром обрядова і застільна. Традиційно вважається, що під цю пісню зустрічають гостей. Так і сталося. Гурт щиро привітав публіку, яка з приємністю прослухала першу пісню, а в хорошому настрої звучали далі і далі.

В пісні – «Ой, у вишневому саду» стоять слова:

«Яка прекрасна майська ніч.
Весна іде, красу несе,
І тій красі радіє все.»

Може, саме ті слова вели автора сценарію назвати програму про чудовий май. Хто б не пізнав пісню-танго «Гуцулка Ксеня» з 1932 року. У 1938 році стала вже відомою оперета «Гуцулка Ксеня» за мотивами цієї пісні.

Пісні, як «Чом ти не прийшов», яка відома з 19-20 століття, або «Ой, на горі два дубки», відомі у нас на Словащині та Пряшівщині зокрема і завдяки репертуару вокально-інструментального ансамблю «Тріо Мареничів».

Визначний український композитор Микола Лисенко написав музику на слова Михайла Старицького «Ніч яка місячна». З 1870 року пісня стала всесвітньо відомою.

Останні рядки вірша поета Дмитра Павличка звучать:

«Я знаю, що життя велике,
та в ньому є зима своя.
Не рік, не два, а вже навіки
я буду твоїй, а ти – моя».

Молоді роки Віктора Гащака – музиканта і співака, видно, були поетичними. Ці прекрасні, надійні слова сам поклав на музику і дарував своїй любимій дівчині, яка пізніше стала його дружиною. Було приємним сюрпризом для всіх, коли пісню «Як ми зустрілися весною» заспівав публіці і дружині, присутній в залі.

Козацька пісня «Маруся» на слова Марусі Чурай, напівлегендарної піснярки та композитора Миколи Лисенка кожного разу захопить слухачів своїм змістом,

мелодією і силою музики. І концертна публіка так сприймала пісню, обдаровуючи виконавців щирими оплесками.

У веселому настрої гості концерту оцінювали пісні оплесками та й приєднанням до співу гурту, який і далі порадував присутніх піснями:

«Ой, у полі три тополі»
«Гай, зелений гай»
«Гуцулка кохана»
«Циганська доля»

А такі пісні, як «Червона рута», відома вже 50 років не тільки в Україні, але і у нас та в багатьох інших країнах, теж в Америці чи в Канаді; «Смерека» і своїм ритмічним рефреном

Ой, смереко
Чарівна моя смереко,
Чарівна моя смереко,
Чом ростеш ти так далеко

стала такою популярною, що отримала визнання як «Шлягер ХХ століття».

Крістіан Ріділа.

Приємним гостем під час короткої відпочинкової паузи був внук Ярослава Ріділи – Крістіан Ріділа, який на трубі заграє мелодію пісні «Рідна мати моя» Платона Майбороди. На клавірі супроводив Віктор Гащак. Під час заключної, популярної української пісні «Іванку» аплодував весь зал, що мало бути відячністю за приємно проведений підвечір з українською піснею у виконанні гурту ВІТАЯ.

Єва ОЛЕАР.

Про історію фестивалю, перший рік якого під назвою Фестиваль української естради у 1966 р. тодішній Культурний союз

Камйонка 2025

українських трудящих організував у Старій Любовні, і який у 1967 році було перенесено в село Камйонка, ми детально інформували в 10-ому номері нашої газети. Його назви мінялися, але з 1990 року він був відомий під назвою Фестиваль фольклору русинів-українців, складовою частиною якого був і конкурс співацьких груп ім. Степана Бітнера, засновника і довгорічного керівника місцевого фольклорного колективу «Барвінок», який існує і по сьогодні.

Фінансування фестивалю з боку Фонду підтримки культури національних меншин для цього фестивалю, де виступає 300-350 учасників, було завжди недостатнім, але у 2024 році воно понизилось на такий рівень, що реалізація фестивалю була майже неможливою. Врешті фестиваль з напруженням всіх сил СРУСР та села Камйонки вдалося зреалізувати, але після спільного обговорення можливих перспектив фестивалю, його організацію на 2025 рік Союз русинів-українців СР вирішив передати в руки села

Камйонка. Село Камйонка запросило до співпраці організацію «Русинська оброда», яку очолює Мартин Караш, директор Любнянського освітнього осередку, який і дотримав участь в підготовці та реалізації фестивалю.

60-ий фестиваль відбувся 31 травня і 1 червня цього року. Завдяки щедрій підтримці Уряду СР, який виділив на виїзному засіданні в Червоному Кляшторі вкінці січня, програма фестивалю була багата, але чомусь без участі закордонних колективів. Лауреатом співацького конкурсу стала жіноча співацька група «Барвінок» з Камйонки.

Староста села Юрій Єдинак у своєму виступі на відкритті фестивалю високо оцінив роль СРУСР в організації фестивалю, подякував всім тим, котрі в ньому брали участь протягом його довгої історії, а голові ЦР СРУСР Павлу Богдану, який очолював організаційний комітет фестивалю на протязі 20 років та довгорічному сценаристові та режисеру програм фестивалю Ігорю Кретові передав призи села Камйонка «За визначний внесок у розвиток культури села та довгорічну організацію фестивалю».

-пб-

Участь у змаганнях читців-декламаторів перевершила очікування

У середу, 28 травня 2025 р., в Пряшеві відбулась нарада за участю голови Центральної ради СРУСР Павла Богдана. У нараді взяли участь члени Президії ЦР СРУСР Віктор Бандурчин, Миколи Деніс, Людмила Іар'янська, Андрій Яцканін. В ході наради були обговорені актуальні завдання організації на ділянці культури, головним чином, підготовка 71 Свята русинсько-української культури, яке відбудеться у Свиднику 20 і 21 червня 2025 року.

Члени Президії оцінили 63 Фестиваль драми і художнього слова ім. О. Духновича, який відбувся 20 і 21 травня 2025 року в Пряшеві. Особливо радує зростання кількості читців-декламаторів. Загалом у змаганнях взяло участь 54 читців-декламаторів.

Були це учні 13 основних, середніх, з'єднаних і недільних шкіл з таких сіл і міст, як Орябина, Пряшів, Убля, Михалівці і Кошиці. Окрема частина фестивалю була присвячена дорослим. Їх змагання мало послужити зразком та інспірацією для учнів основних і середніх шкіл.

В другій частині фестивалю виступив Коломийський академічний театр (Україна), про що ми вже інформували в попередньому номері газети. На нараді було констатовано успішну підготовку огляду народних пісень «Маковицька струна» в Бардієві і Пряшеві. Радує, що регіональним організаціям СРУСР до кінця травня вже вдалося провести пісенні огляди «Маковицької струни» у всіх округах Пряшівського краю і в Кошицях.

-мі-

Ще майже 20 мільйонів євро - на проекти в регіонах

22 травня 2025 року в Пряшеві відбулося 15-те засідання Ради Партнерства ПСК. На ньому було затверджено ще більше привабливих проектних планів, які будуть реалізовані завдяки європейським ресурсам. На даний момент затверджено майже тридцять нових планів, на які з Європейського фонду регіонального розвитку (ЄФРР) виділено майже 20 млн. євро. В основному це проекти зі зниження енергоспоживання будівель та будівництва об'єктів соціальної сфери.

були перерозподіл коштів на проекти Словацького агентства інновацій та енергетики (SIEA) та соціальної інфраструктури.

На сьогоднішній день було підтримано 16 проектних планів на загальну суму 7,3 млн. євро, спрямованих на підвищення енергоефективності та реконструкцію громадських будівель, а також на сприяння використанню відновлюваних джерел енергії в цих будівлях. Зокрема, було затверджено сім проектів для регіону Шаріш, шість для регіону Верхній Земплін і три проекти для регіону Спиш.

У сфері соціальної інфраструктури було затверджено

три проектні плани на загальну суму 6,3 млн. євро. У кожному з субрегіонів регіону вони приведуть до будівництва нового соціально-медичного закладу для людей похилого віку вартістю понад 2,1 млн. євро і місткістю 30 місць. Це відбудеться у Вишніх Ружбах, Великому Шаріші та Ясенові.

На 15-му засіданні Ради Партнерства ПСК також було затверджено два проекти в галузі охорони навколишнього середовища, один велосипедний проект в рамках веломаршруту Eurovelo 11, два плани модернізації місцевих доріг, проект реконструкції притулку, а також будівництво інтегровано-

го центру охорони здоров'я, проект забезпечення аналітичного потенціалу та цифрових і технічних засобів для збору та оцінки даних і підготовки різних стратегій в регіоні, а також один проект в галузі туризму та модернізації початкової школи. Вартість цих проектів становить приблизно 6,3 млн. євро.

Стан реалізації механізму так званих інтегрованих територіальних інвестицій для Пряшівського самоврядного краю наразі знаходиться на рівні 192 затверджених проектних планів на суму майже 196 млн. євро, що фінансуються з ресурсів ЄФРР, та 58 поданих заявок на безповоротний фінансовий внесок на суму 76,12 млн. євро. У той же час, регіон вже затвердив 24 заявки на суму 25,8 млн. євро і уклав контракти на реалізацію дев'яти проектів на суму 17,7 млн. євро.

ПСК, Пряшів.

71

Свято русинсько-української культури

20. – 21. 6. 2025

СВИДНИК

Зібралися, щоб згадати (не лише) про матуру 50 років тому

Учасники зустрічі, тобто учні 4 А і 4 Б класів разом з нинішнім директором Свидницької гімназії Яном Родаком (другий зліва у найвищому ряду) та класним керівником 4 Б класу Міхалом Гархасем (перший зліва у найвищому ряду).

Саме в дні своїх іспитів на атестат зрілості 50 років тому учні 4 А та 4 Б класів Гімназії ім. Героїв Дуклі у Свиднику зустрілися у п'ятницю, 6-го червня. Загалом 33 «дівчата та хлопці» приїхали зблизка та здалеку, адже розкидалися по багатьох куточках не лише Пряшівського краю. Не бракували подружні пари, які виникли внаслідок знайомства ще під час навчання в гімназії...

Анка Гуменикова (дівоче прізвище Штефанцова) та Мішо Лажо взяли на себе організаторський тягар. Вони підготували програму, обладнали зал для спільної зустрічі в ресторані готелю «Рубін». Анка навіть спекла чудові «закручаники» з маком, горіхами та какао.

Першим місцем зустрічі була сама будівля школи, де їх привітав директор гімназії Ян Ро-

дак. Учні 4-го А класу потім в одному з класів перед спільною абітурієнтською дошкою з 1975 року вшанували хвилиною мовчання пам'ять свого класного керівника Василя Гайдули, який помер кілька місяців тому. «Бечкарі» раді були вітати між собою свого класного керівника Міхала Гархаса. Усі вони підписали шкільну хроніку.

Після смачного спільного обіду в «Рубіні» дебати тривали до пізнього вечора. Не тільки про те, що було 50 років тому, але головним чином про те, що відбувається в житті кожного з них тепер, головною темою було здоров'я їх самих та їхніх близьких. Звичайно, вони також «виришували», чому в Словаччині так, а не інакше. Але також і те, чому це так, що сказав директор гімназії, що у Свиднику бракує молодого покоління і що школу як таку чекає вже найближчим часом дуже неясно визначене майбутнє.

Однак, коли кожен з учасників зустрічі зазирнув у власні ряди, «виявилося», що діти мало-кого з них залишилися у Свиднику... «Світ без кордонів, можливість бути будь-де» має свої тіньові наслідки. У будь-якому разі, кредитом міста, навіть такого, як Свидник, є існування середньої загальноосвітньої школи.

Така зустріч була не першою, вона повторюється приблизно кожні п'ять років. Це найновіше мало додаткову цінність – до вищезгаданого ювілею. Однак лунали голоси, що, можливо, варто проводити її щороку, бо час летить, роки минаються. І завжди можна знайти причину... Йосиф ЮРЧИШИН.

Фото: Валіка Ріпперова
Р. С.: У поточному навчальному році у Свидницькій гімназії (заснованій у 1948 р.) навчається понад 130 учнів у шести класах, і тенденція їхньої кількості не дуже сприятлива, гімназія опинилась перед загрозою існування як незалежної шкільної інституції. Однак були роки, коли в шкільній будівлі було багатолюдно – понад 400 дівчат і хлопців. Для ілюстрації історії – у «нашому» випадку – у 4-му А класі закінчили навчання 22 дівчини та 6 хлопців, а у 4-му Б класі – 22 учні. І слід ще додати, що якщо у 4-му Б класі всі предмети вивчалися словацькою мовою, то у 4-му А класі кілька предметів вивчалися українською (звичайно ж, сама українська мова та література, яка навіть була предметом на maturі) – суспільствознавство, історія та географія.

СНМ – Музей української культури у Свиднику і цього року не забув про своїх наймолодших відвідувачів та їхніх батьків. У співпраці з містом Свидник та Центром дозвілля з нагоди Міжнародного дня захисту дітей музей наготував насичену програму з багатьма

МУЗЕЙ - ДІТЯМ
культурними подіями в автентичному середовищі етнографічної виставки на природі – скансені.

Діти мали можливість брати участь у творчих майстер-класах, пригодницькій поліції та

водній станції, кататися на конях. Могли оглянути старовинні фотографії, побачити програму молодого фольклорного гурту «ГРУНОК» або виставу «Як яйце на світ з'явилося» у виконанні лялькового театру «БАБАДЛО».

-лр-

Успішна репрезентація української національної меншини Словаччини в Іспанії

Братиславський Музично-драматичний ансамбль Тараса Шевченка під кінець травня взяв участь у дуже популярному українському міжнародному фестивалі - SuperDrive 2025 у Санта-Сусанні, Іспанія, неподалік від Барселони.

Цей грандіозний захід зібрав творчих особистостей та колективи з різних країн, об'єднавши українські таланти з усього світу – від Англії до Японії, від Канади до Нігерії.

мують простір високої культури, духовності та натхнення. Він є президентом Всесвітнього фестивалю українського мистецтва та культури, який об'єднує митців з усього світу в місії збереження та утвер-

Серед учасників – представники європейських країн: Австрії, Бельгії, Великої Британії, Угорщини, Німеччини, Греції, Данії, Ірландії, Ісландії, Іспанії, Італії, Латвії, Литви, Молдови, Нідерландів, Норвегії, Польщі, Португалії, Румунії, Словаччини, Словенії, Фінляндії, Франції, Чехії, Швеції та України. А також з країн Африки, Північної та Південної Америки та Азії.

Цей конкурс став справжнім святом творчості, натхнення та культурного обміну. Фестиваль вмістив в собі змагання в різних мистецьких категоріях - спів, танці, театр, циркове мистецтво та багато іншого.

Головою журі був Павло Бубряк – Національний герой України та Заслужений діяч мистецтв України – відомий поет, композитор, співак та актор, чия багатогранна творчість втілює глибину українського духу та культурної спадщини.

Його пісні та поезія пронизані світлом, правдою та любов'ю до України, а його сценічна присутність та художнє бачення фор-

дження національної ідентичності.

На запрошення організаторів цієї непересічної культурної події Шевченківці виступили мимоконкурсу як гість фестивалю. В Іспанію вони принесли українську класику – музичну картину за п'єсою Т. Шевченка «Назар Стодоля» композитора Петра Ніщинського під назвою «Вечорниці». Солостами були члени професійних мистецьких організацій у Братиславі, музичний супровід на піаніно чудово здійснив корепетитор Словацького національного театру Бранко Ладіч під диригентську паличку Ладіслава Саболчака.

Дуже успішну виставу багаточисельна аудиторія оцінила спонтанними оплесками як під час вистави, так і після її закінчення. Можна сміло сказати, що Музично-драматичний ансамбль, в останньому часі посиленний молодими українцями, здебільшого біженцями, гідно на високому мистецькому рівні репрезентував українську національну меншину Словаччини перед глядачами з цілого світу. М.К.

НОВИНИ КУЛЬТУРИ

СЕРБІЯ. У місті Врбас (Автономний край Воеводина) провели 21-й фестиваль української культури «Калина», який організувала українська громада, зокрема Національна рада українців.

КАНАДА. Конгрес українців Канади (КУК) закликав парламент країни якнайшвидше ухвалити закон про проголошення вересня Місяцем української спадщини.

НІДЕРЛАНДИ. У місті Генгело відбулося святкування 70-го ювілею українського фольклорного ансамблю Roesalka («Русалка»).

ПОРТУГАЛІЯ. У видавництві Não edições вийшла антологія поезії українських авторів, яка отримала назву «Цей світ – вертеп» (Este Mundo É um Vertep), взяту з вірша Грицька Чуба «Вертеп».

ЕСТОНІЯ. Асоціація українських організацій в Естонії організувала у Таллінні Міжнародний фестиваль дитячої та юнацької творчості «Квіти України – 2025», присвячений цьогогоріч двом знаковим ювілеям – 100-річчю діяльності Спілки української молоді в Естонії та 25-річчю АУОЕ.

ХОРВАТІЯ. У парку Бундек у Загребі пройшло тепле й радісне дитяче свято під назвою «Початок літа», яке зібрало разом українських та хорватських дітей.

ПОРТУГАЛІЯ. У муніципальній бібліотеці португальського міста Санта-Марія-да-Фейра у межах культурної події «Звуки, кольори та смаки України» урочисто відкрили «Українську книжкову полицю».

ЧЕХІЯ. У Сенаті Чеської Республіки пройшло урочисте відкриття ювілейної виставки, присвяченої 100-річчю одного з перших українських музейних проєктів у Європі – Музею визвольної боротьби України в Празі.

УКРАЇНА. Поетка, головна редакторка та співзасновниця Видавництва Старого Лева Мар'яна Савка стала лауреаткою премії «Жінка України» 2025 року у номінації «Культура».

НОРВЕГІЯ. У місті Несодден пройшли Дні української культури – яскравий захід, покликаний познакомити місцеву громаду з українськими традиціями та мистецтвом. ТУРЕЧЧИНА. У Туреччині вийшла друком наукова праця про війни, які відбувалися на території Кримського півострова, депортацію, гноблення та гоніння проти кримських татар, які чинила Росія протягом століть, та відображення цих страждань у народній творчості.

<https://www.ukrinform.ua/tag-kultura>

День матері в Ублї

Із об'єктивних причин День матері в Ублї відбувся 31 травня. Пан староста Йосиф Фейсак щирими словами привітав всіх присутніх, особливо оцінив заслугу мам.

Культурну програму, майже на дві години, для своїх мам, бабусь, прабабусь підготували діточки дитсадка, учні основної школи та фольклорна група Ублянка. Найменші дітки показали, як гарно знають декламувати, співати, танцювати. Дуже вдалим номером були молодші учні хлопці-футболісти. Порадували не тільки вболівальників відомих світових футбольних команд, але і всіх присутніх. Дівчата з Ублянки заспівали ублянські співанки, які колись презентувала уже покійна Марія Чокинова.

Під кінець староста подякував діточкам і їх вчителькам за підготовлену програму і співачкам та музикантам Ублянки.

Свято матері в Ублї закінчилось багатолітнім. Многая і благая літ.

-МК-

«Революція пожирає своїх дітей»

Ці слова перед стратою сказав діяч Великої французької революції Жорж Жак Дантон (1759-1794). Ці слова напрошувалися і до міркувань після прочитання книги словацького письменника Люба Олаха (на фото) «Клементіс», яка вийшла цього року у братиславському видавництві «Marenčin PT». Такі ж міркування появилися і під час презентації цього видання у Крайовій бібліотеці ім. П. О. Гв'єздослава у Пряшеві.

Вже у пролозі Л. Олах, так би мовити, наповнює думку, яка звучить у заголовку цієї статті, коли пише: «Парадоксом є, що Клементіс засудили на смерть його власні ідейні супутники».

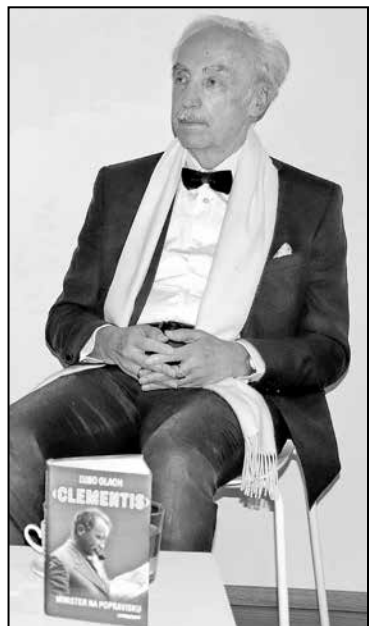
Свого часу цю тему порушив також письменник Любош Юрік у своєму романі «Смерть міністра». До речі, цей роман вийшов у 2014 році українською мовою в ужгородському видавництві «TIMPANI». У пролозі Л. Юрік написав: «Клементіс знищала система, яку він сам допомагав будувати і був одним з її головних двигунів». Любош Юрік у своєму романі «Смерть міністра» зосереджує свою увагу на інтелектуальний потенціал В. Клементіса. Водночас намагається показати атмосферу того часу. І робить це ненастирливо. Атмосферу вносить, наприклад, у діалоги, характеристику персонажів. Л. Олах більше уваги приділяє ситуаційному зламу в житті В. Клементіса.

Обоє авторів лише фрагментарно доторкнулися інтересу В. Клементіса щодо української культури.

Клементіс і Україна. Любош Юрік у своєму романі торкнувся цієї теми насправді лише фрагментарно («У Харкові нам показували тільки вибрані вулиці, упорядковані будинки, театр, колгосп, машинобудівне підприємство – усе здавалось оптимістичним, оновленим, сповненим будівничого ентузіазму. Лише за кілька вулиць поодаль стояли бідні дерев'яні домики, дороги, повні болота, виділися люди у драному ганчірі... Країна повна протиріч!») або згадавши захоплення Клементіса кіномистецтвом Олександра Довженка.

Здається, що першим словацьким письменником, який у 20-і роки минулого століття відвідав Україну, був саме Владімір Клементіс. У листопаді 1929 р. В. Клементіс з нагоди 12-ої річниці Жовтневої революції відвідав Радянський Союз. Як зазначає словацький україніст Михайло Мольнар у виданні «Зустрічі культур» (Братислава-Пряшів: СПБ-VUL, 1980. – 544 с.) у харківському журналі «Червоний шлях» (1930, № 2, с.217) про цю подію можна прочитати: «Словацький письменник В. Клементіс на Україні». В кінці м. р. приїздив в Україну видатний словацький письменник, марксистський критик Володимир Клементіс – редактор літературно-художнього журналу «ДАВ» (Маса) в м. Братиславі, що об'єднує словацькі комуністичні літературно-художні сили. В. Клементіс пробув в СРСР місяць і побував у Ленінграді, Москві, Харкові і Києві. У Києві Вол. Клементіс ознайомився з лаврським заповідником, з роботою кіно-фабрики і

управи ВУФКУ. Тут він дуже зацікавився роботами Ол. Довженка. переглянувши «Арсенал» та окремі кадри з нового фільму «Земля». Клементіс познайомився з багатьма київськими і харківськими письменниками. В Києві на засіданні Марко-Ленінської кафедри і в Харкові в Інституті Марксизма він зачитав доповідь про словацьку літературу.»

В. Клементіс відвідав Харків, будучи делегатом З'їзду пролетарських письменників. Тут він зустрівся з українськими письменниками – І. Микитенком, І. Куликом, І. Кириленком. Але, безперечно, найцікавішою була зустріч з представником українського футуризму – Михайлом Семенком (1892-1937). Україніст Микола Неврлий твердить, що В. Клементіс й М. Семенка зближували прямо-та характеру, незалежність поглядів, знання мов, нахил до модерних напрямків і майже невіддільне від мистецького поклонання богемство (Неврлий Микола: Минуле й сучасне: Збірник слов'янознавчих праць. – Київ: «Смолоскип», 2009. – с. 351). Про зустріч із М. Семенком В. Клементіс пише у книзі «Незакінчена хроніка» (Clementis V. Nedokončená kronika, SVKL, Bratislava, 1964. – 190 s.). Саме цим спогадом і розпочинається стаття Миколи Неврлого «Михайло Семенко, український футурист і словацькі дависти» (ж. «Дукля», 1966, № 3, стор. 23-25): «Було це під час харківського з'їзду пролетарських письменників у 1931 році. Харків я відвідав ще рік тому сам і мав там багато знайомих, особливо між письменниками й митцями. Лідер українських футуристів був тоді мені особливо симпатичним. Його прізвище, зрозуміло, закінчувалося на «енко», але відлості

вже не пригадую. Я з ним домовився, що одного вечора прийдемо до нього на товариську розмову й «чарочку» горілки. З росіян обіцяв прийти Луговської, із наших з'єднав я для цього Кіша й Вайскопфа, із американців, пригадую, Майкла Голда – «Майка», а з німців Ернеста Глезера, з котрим я там подружив.

Коли вже все було готове і ми збиралися після закінчення вечірнього засідання відійти, до нас підійшов з президії, здається, Микитенко. Сказав, що запрошує нас офіційно на концерт української національної музики і пісні. Таке запрошення годі було відмовити, особливо чуттєвому українцеві. А зокрема це тяжко було таким офіційним людям, якими були Глезер, Егон та ін. Це мені було відомо й тому я рішуче відповів, що не можемо міняти програму, яка була вже раніше визначена. По дорозі до мешкання нашого футуриста почали деякі знову міркувати, чи все ж таки не було б добре заглянути на концерт, оскільки ми гості українців.

Я їх переконав, що відійти передчасно з концерту, котрий затягнеться за північ, гірше, ніж на нього зовсім не йти. Глезер здивувався, чому я так безкомпромісно настоюю на своєму, прецінь той концерт українських інструментів буде очевидно естетичним вечором. Без роздумування і без помилок в німецькій мові я відповів: – Це тому, що я люблю більше людей, ніж інструменти – хоча б вони, були навіть українські національні інструменти.»

Владімір Клементіс цікавився українським кіномистецтвом. Він належав до перших словацьких авторів, які опублікували статтю про Довженкову «Землю» (Vl. Clementis: Zem, posledný Dovženkov film. – журнал «Index, 1930, № 2, с. 9). Як пише М. Неврлий у вже згаданому виданні «Минуле й сучасне», серед книг В. Клементіса знаходилась і поема «Чорна епопея» Івана Кулика (1897-1937), яка вийшла у Харкові в 1929 році. У ній знаходиться присвята: «Товаришеві В. Клементісові із щирим побажанням, щоб між словацькою та українською пролетарською літературами зав'язалися щонайтісніші стосунки. Харків 30.10.1929».

У відношенні Клементіс і Україна є ще кілька запитань, на які досі не знайдено відповіді. Йдеться, наприклад, про причини не здійснення задуму, про який В. Клементіс неодноразово згадував, писав – видати по-українськи «Живий бич» Міла Урбана, але й збірники словацьких оповідань та словацької поезії.

Іван ЯЦКАНИН.

Похід подяки без політичного підтексту

В неділю, 11 травня 2025 р., Миська організація Союзу русинів-українців Словацької Республіки в Снині зорганізувала Похід подяки на трасі Снина – Колоницький верх – Рибники. Ця акція регулярно проводиться вже понад 50 років і вона пов'язана зі святкуванням закінчення Другої світової війни в Європі. Цього року саме в ці дні ми вшанували 80-річчя закінчення війни, страшної війни, яка принесла з собою біль, страждання та величезні людські та матеріальні втрати.

На жаль, останнім часом точиться багато дискусій про результати Другої світової війни. Події Другої світової війни ставляться під сумнів, але ми про них не сміємо забувати.

У своєму вступному слові на початку акції голова Гуменської регіональної ради СРУСР Микола Петришак, між іншим, сказав:

„Організатори та учасники Походу подяки не хочуть займатися політикою. Хотілося зустрітися, вшанувати загиблих, погуляти на весняній природі, поспівати, насолодитися тим, що можемо жити в мирі. Щоб наші близькі не помирали без потреби. Таким чином вони висловлюють подяку всім героям Другої світової війни. Ми присвячуємо наш Марш подяки всім тим, хто справді страждав, справді мужньо боровся і вмирав за щасливе життя майбутніх поколінь. Поклавши квіти до пам'ятника загиблим, ми вшанували та віддали шану всім визволителям, усім героям Другої світової війни. Без національного відбору, без політичного підтексту.“

Похід подяки завжди був, є, а організатори та учасники вірять, що він ще довго буде насамперед мирною і пам'ятною суспільною акцією.

ДЕРЕВА МИРУ В КОШИЦЯХ

Життя паїне в часі. Три роки війни в Україні. Три роки надання послуг, підтримки українським біженцям, а також пенсіонерам з Дому Св. Лазаря в м. Кошиці Греко-католицькою благодійною організацією на чолі з директоркою пані Анною Іванковою. Троє з них вже завтра залишають благодійний заклад. Сьогодні 28.5.2025 р. – урочиста подія відзначення часу, проведеного разом, від весни 2022 року й до сьогодні.

Цей день був начебто створений для спільної трапези в саду, під мирним, сонячним небом, де разом з українськими народними піснями, щирими словами подяки за постійну допомогу й турботу, дзвенів пташиний спів і нагадував, що життя триває – світло завжди перемагає темряву. Спільнота розмаїття. З цієї нагоди три ДЕРЕВА МИРУ були

посаджені українськими біженками, представницями Управління Верховного комісара ООН у справах біженців - УВКБ ООН в Кошицях - пані Оаною Куртісс - Головою Представництва УВКБ ООН в Кошицях, пані Луцією Колпаковою – УВКБ ООН в Кошицях та директоркою благодійної організації пані Анною Іванковою. Нехай ДЕРЕВА МИРУ приймуться й зародять надію на крашу Європу та світ без воєн, в розмаїтті спільнот, достатку їжі й можливості гідного життя для кожної окремої людини й кожної нації.

Дякуємо благодійнику за дерева, дякуємо за час, проведений разом, шановним гостям з УВКБ ООН, нашим клієнтам з Дому Св. Лазаря, всім співробітникам Греко-католицької благодійної організації в Кошицях. Миру всім і добра!

і.м.

Календар

2.7.1895 р. – помер український історик, народознавець, мислитель Михайло Драгоманов (130). Народився 18.9.1841 р.
2.7.1980 р. – помер педагог, церковний діяч Йосиф Гомічок (45). Народився 14.3.1892 р. в Ременинах Вороніського округу.
6.7.1415 р. – був спалений чеський реформатор Ян Гус (610). Народився 1369 року.
8.7.1900 р. – народився український письменник Юрій Смолич (125). Помер 26.8.1976 р.
8.7.1905 р. – народився закарпатсько-український поет Олій Боршош-Кум'ятський (120). Помер 28.3.1978 р.
9.7.1850 р. – народився болгарський поет Іван Вазов (175). Помер 22.9.1921 р.
15.7.1015 р. – помер великий князь

київський Володимир Святославич (1010). Народився 960/963 р.
15.7.1925 р. – народився закарпатсько-український поет Василь Діянич (100). Помер 19.6.1980 р.
17.7.1940 р. – помер письменник, публіцист, лексикограф, культурно-освітній діяч, дослідник життя лемків Еміль Кубек (85). Народився 23.11.1857 р. в Штефурові Свидницького округу.
17.7.1960 р. – помер церковний діяч, колишній пряшівський греко-католицький єпископ Павло Гойдич (65). Народився 17.7.1888 р. в с. Любовець-Руські Пекляни Пряшівського округу.
17.7.1935 р. – народилася с. Двіріці Жовківського району Львівської області (Україна) юристка, культурно-освітня діячка, поетеса Юлія Прокіпчак (90). Померла 9.12.2017 р. в Гуменному.
18.7.1935 р. – народився в Баєрівцях

Сабинівського округу педагог, літературознавець, перекладач доц. Юрій Кундрат, кандидат наук (90). Помер 8.2.2018 р. в Пряшеві.
19.7.1945 р. – помер громадсько-політичний і державний діяч Закарпаття Августин Волошин (80). Народився 17.3.1874 р.
25.7.1900 р. – народився в Штефурові Свидницького округу громадсько-політичний діяч, колишній голова ЦК КСУТ Петро Бабей (125). Помер 19.11.1979 р.
25.7.1930 р. – народився в Городиську Пряшівського округу педагог Олексій Прибула (95).
26.7.1925 р. – народився в Чертіжному Меджилабірського округу церковний діяч Михайло Кернашевич (100). Помер 29.3.1990 р.
28.7.1750 р. – помер німецький композитор Йоганн Себастьян Бах (275). Народився 31.3.1685 р.

Минає 105 років з дня народження Єви Бісс

Українська література Словаччини після 1945 року мала кілька талановитих драматургів, як Єва Бісс, Віктор Гайний, Іван Гриць-Дуда, Василь Зозуляк, п'єси яких йшли і на сцені Українського національного театру (УНТ) в Пряшеві та на сценах багатьох сільських культурних домів Пряшівщини. Першою з них написала п'ять п'єс Єва Бісс, яка народилася в старовинному руському селі Орябина Старолюбовнянського округу 18.06.1920 в родині службовця, але дитинство провела на Закарпатті, куди батько, нотар за професією, виїхав за роботою. Тут вона вивчила українську та російську мови. Батько був великим любителем і шанувальником красного письменства та малярства і тому часто в його домі побували закарпатські письменники і художники-маляри, які вели різні розмови, дискусії на літературні або малярські теми і мала Євка слухала і потім сама пробувала писати та малювати. Була свідком не одної гарячої дискусії, позитивної або негативної оцінки того або іншого художнього твору. Все це її чутлива душа сприймала і впливала на формування майбутньої малярки і авторки драматургічних і прозових творів. Тому можемо казати, що її художній світ почав формуватися саме на Закарпатті. і там треба шукати першопочатки її художніх творів.

Середню освіту вона здобула в Руській учительській семінарії - академії в Пряшеві, яку закінчила 1936 року і почала учителювати в рідній Орябині. Чи вона щось написала або намалювала, коли вчилася в Руській учительській семінарії, мені не відомо. Невідомо мені ані, як впливала чи не впливала учительська семінарія на формування її художнього росту. Але прийшла Друга світова війна, яка змусила її обрати собі шлях, чи йти з фашистами словацькими або німецькими, або антифашистським рухом. Вона обрала, не дивлячись на небезпеку, антифашистський рух, допомагала партизанам та втікачам із різних концентраційних таборів Польщі.

Після визволення Словаччини 1945 року командування радянських військ доручило їй працювати перекладачкою в радянській військовій комісії в Будапешті, бо вона знала, крім словацької, російської, української мов, ще й мадярську та німецьку мови. Коли почала працювати Українська Народна Рада Пряшівщини, вона повернулася до Пряшева і стала її секретаркою, редакторкою газети «Пряшевщина». Вступила в КПЧ і активно включилася у суспільно-політичне життя Пряшева та краю. Дещо пізніше стала редакторкою українського радіомовлення Чехословацького радіо в Пряшеві. (До речі, там я її 1950 року вперше зустрів, де разом працювала з Оленою Рудловчак). Тут у Пряшеві вона розгорнула велику і всебічну літературну діяльність, але не забувала ані про малярство і 1953 року закінчила Академію мистецтв у Празі.

Закономірно, що обдарована талантом художника-майлора, прозаїка і драматурга, почала спочатку писати театральні п'єси для УНТ та малювати художні картини. Те, що не змогла сказати словом, то намагалась сказати пензлем. Обидва роди мистецтва супроводжували її все життя. У своїх п'єсах, в першу чергу вона приступила до зображення людей, які брали активну участь у Другій світовій війні проти фашизму, відтворювала людей відважних, але й боягуз чи зрадників. В її творах знаходимо цілу галерею різноманітних персонажів. Деякі з них із сучасного погляду дещо надумані, нереальні, але в час їх виходу чи реалізації на сцені УНТ приносили глядачам радість, співчуття чи засудження.

Спочатку вона написала такі театральні п'єси: «*И настала весна*» (1951), «*Друзья и враги*» (1956), «*Барліг*» (1960), «*Білий вовк*» (1962) і «*Естер*» (1965). Перші дві написала російською мовою, але коли наше русько-українське населення перейшло на українську літературну мову, то Є. Бісс так, як всі інші наші письменники старшого покоління почала писати українською літературною мовою. Були це перші п'єси, написані після 1945 року прямо для УНТ. Правда, ще до 1945 року появилось кілька п'єс, одноактів, написаних не літературною українською або російською мовами, але карпаторуським діалектом на різні християнські мотиви, які були далекі від справжнього мистецтва. Є. Бісс вивела вперше на сцену професійного театру нашого свідомого селянина-борця, який боровся за правду, честь, за хліб і свободу, а не затурканого селянина. П'єси були достатньо гостросюжетні, бо й проблеми, які зображувала авторка, були гостроконфліктні, але їх зображення часто було однобоке, чорно-біле, без глибшого психологічного проникнення в душу персонажа. В п'єсах йшла по свіжих воєнних і післявоєнних слідах, коли переможцям, героям було все «ясне», зрозу-

міле, хто ворог і хто наш визволитель, і це позначилося на її творах. Крім того, у неї ще не було достатнього досвіду, як писати художні п'єси. Тоді гадала, що досить написати влучні діалоги.

Є. Бісс своїми п'єсами йшла на сцену, щоб вести з глядачами своєрідний діалог, стверджувати і підтримувати новий політичний лад, режим, нові порядки. Прославляла в них комуністів, радянських визволителів, партизан, СРСР. Одночасно засуджувала старий режим, його мораль, міщанство, експлуатацію тощо.

Від першої п'єси Є. Бісс «*И настала весна*» до останньої «*Естер*» пройшло п'ятнадцять років, і за той час вона повчилася, художньо дозріла, що виявилось, зокрема, у п'єсі «*Естер*». За той час відбулось багато змін в суспільстві, політиці і в мистецтві. Було ліквідовано УНРП, газету «*Пряшевщина*» і чимало свідомих людей української національності звинувачено «в українському буржуазному націоналізмі», було викрито і засуджено культ особи, який деградував людину як таку. В мистецтві настала деяка свобода творчості, на норми соцреалізму письменники і малярі почали дивитись критичніше і деякі відступали від них. Які зміни на користь мистецтва настали у творчості Є. Бісс, бачимо, коли подивимось на п'єсу «*И настала весна*» та п'єсу «*Естер*». В останній зробила значний крок вперед у художньому осмисленні багатьох подій, більше узагальнювала, філософськи осмислювала місце людини у суспільстві, потребу зберегти честь і людську гідність. Проблеми людини воєнних років вона вже зобразила в останній з погляду на них першої половини 60-х років ХХ ст. Високу оцінку п'єси дала О. Рудловчак. П'єси Є. Бісс і при всіх недотягненнях мають не лише пізнавальне, художнє, але й національне значення, бо вони несли до нашого глядача українське слово, вчили і переконувало широке населення, що їх мова є мова українська, що вони українці.

Прийшла Празька весна 1968 року, яку Є. Бісс привітала і не могла зрозуміти, коли прийшли радянські війська на танках в Чехословаччину і придушили її. Публічно протестувала проти окупації Чехословаччини і під час т.зв. політичної консолідації її за те було виключено із Спілки словацьких письменників та заборонено друкуватись. Це був для неї великий удар і довго не могла опам'ятатись. Переїхала із Свидника, де була учителькою малювання в Народній школі мистецтв, у Прагу до свого нового чоловіка д-р Ореста Зілінського (раніше була дружиною доцента Василя Капішовського). Втратила зв'язок з Пряшевом та Свидником. Квиток членкині ССП їй було повернуто аж 1985 року. (До речі, квиток їй передали у Празі на її квартирі секретар ССП Ігор Мігалич та я як голова Української секції ССП) і вона вже змогла друкуватись.

Першу збірку оповідань та новел ви-

дала під назвою «*Сто сім модних зачісок*» (1987), другу – «*Апартман з вікном на головну вулицю*» (1989), третю – «*Шинку під лелечим гніздом*» (1993), четверту – «*Втеча від мінотавра*», Київ, 2007).

В контексті нашої малої прози її оповідання і новели були модерні, новаторські твори, глибоко психологічні малюнки людської душі. Стилстично та композиційно виважені, новаторські, які цілком відрізняються від тих, які до того часу написали наші письменники. Вона відкинула старі, консервативні композиційні форми, відкинула етнографізм і більше концентрувалась на окресленні психічного стану своїх персонажів. Мова і стиль її творів близькі образотворчому мисленню авторки, використала вона ряд експресивних художніх прийомів і засобів.

Твори першої збірки дають чимало інформації читачу про життя людей різного віку, професій, конфесій, національностей, соціального стану, які жили на Закарпатті у міжвоєнний період. Авторка розкрила їх душу, сні і мрії, показала біду, голод, біль нещасних людей, як Настя, Вітя, Валя, Юстина, Елка, Сорока, Рішко, Мойма, Кнап та інші. Вони так переконливо зображені, що повіримо кожному їх слову або вчинку. Позитивно оцінюємо, що авторка шукала і в тих «другорядних» людях добро і красу.

Друга збірка ще краща, художньо зріліша. В ній переважають жіночі персонажі. Обидві збірки значно збагатили не лише нашу малу прозу і довели, що в пряшівську українську художню літературу вступила талановита, оригінальна авторка.

Третя збірка оповідань «*Шинку під лелечим гніздом*» заведе читача у край під Дуклю. Кожен її твір написаний в іншому художньому ключі, має іншу композицію, розроблює іншу проблему. Вже перше оповідання збірки «*Клочикча*» не має в нашій літературі аналога. В центрі твору круга сирота Негода, який все життя жив у чужих людей і робив для них різні роботи, але не дочекався доброго слова – подяки. Нераз Негода ставив собі питання, як жити і вижити, як людям робити добро. Останнє оповідання збірки «*Шинку під лелечим гніздом*» виділяється від усіх тим, що сільські персонажі не розмовляють між собою чистою літературною мовою, але своїм піддуклянським українським діалектом. В образі лелеки Є. Бісс намагалася зобразити вірність, пошану, любов лелек і людини до свого рідного краю. Лелека – це вдала метафора - яка здатна себе пожертвувати, щоб залишитись вірною своєму другу і краю, а людина не раз здатна залишити не лише свій край, мову, але й дружину чи родину.

Є. Бісс була не лише видатною драматургінею, прозаїчкою, але й художницею - маляркою. Вона намалювала понад 100 картин. Її персональні виставки в Пряшеві (3х), Свиднику та інде, але й її картини в колективних виставках викликали значний інтерес. Деякі її картини знаходимо в галереях і музеях Свидника, Братислави, Пряшева, Праги, Львова, Києва та інде. До найбільш відомих її картин належать такі: «*Токаїчани перед розстрілом*», «*Квіти*», «*Портрет О. Духновича*», «*Портрет старого візника*», «*Портрет старого єврея*», «*Портрет з кукурудзою*» та інші.

Вклад Є. Бісс у нашу українську культуру великий і та ще досі належно не оцінений. Без її літературних і художніх творів не можна собі уявити мистецтво русинів-українців Словаччини. Померла у Празі 28.7.2005 року.

М. Роман.

Вшанували всіх, хто постраждав за вірність Церкві

У четвер, 29 травня, в Пряшеві відбулася пам'ятна зустріч з нагоди нещодавньої 75-ї річниці Пряшівського собору (Акція «П»), який ліквідував Греко-Католицьку Церкву в колишній Чехословаччині. Зустріч, організована Пряшівською архієпархією у співпраці з Конфедерацією політичних в'язнів Словаччини, розпочалася Архiepіскопською Святою Літургією, яку в катедральному соборі св. Івана Хрестителя відслужив митрополит Йона Максим, архієпископ Пряшівський. Йому співслужили священники архієпархіальної курії, представники чоловічих монашеских орденів та семінарії. Серед вірних були родичі понад сорока греко-католицьких священників і монахинь, які прийняли запрошення на цю зустріч.

У своїй проповіді владика Йона звернувся до свята Вознесіння Господнього та послання Ісуса: «Ви будете Моїми свідками в Єрусалимі та по всій Юдеї та Самарії і аж до краю землі». Особливо важливо звернути увагу на грецьке слово мучирей (martyrei) - тобто свідок або навіть мученик за Христа. У контексті пам'яті всіх вірних священників, богосвячених

осіб, сестер-монахинь чи мирян, які через свою вірність Христові та Церкві мусили пройти через ув'язнення, трудові табори з нелюдськими умовами, депортацію на прикордоння, тож сьогодні ми бачимо і сприймаємо, що вони на власному житті відчули, що таке бути свідком віри, бути свідком Христової смерті і воскресіння».

Після Святої Літургії нащадкам та родичам присутніх греко-католицьких священників та монахинь були вручені пам'ятні листи за їхнє свідчення віри та вірності Греко-Католицькій Церкві у буремні 1950-ті роки. Петер Сандтнер, президент Конфедерації політичних в'язнів Словаччини, виступив від імені родичів Аннамарії Влковичової, а Валерія Гріцова, його донька, як безпосередній свідок того часу, розповіла історію життя свого батька, священника Мікулаша Гріцова.

На завершення вони помолилися Панахиди за всіх спочилих вірних і разом рушили на головну вулицю міста, де також вшанували їхню пам'ять, поклавши вінок до меморіальної дошки, розміщеної на фасаді Архiepіскопської канцелярії.

Міхал Павлішинович.

У Празі вшанували сторіччя Музею визвольної боротьби України

Виставка, що розповідає як про історію Музею визвольної боротьби України й діяльність української культурної еміграції у Празі з 1920-х років, так і про теперішню війну Росії проти України, відкрилася у столиці Чехії 30 травня.

Організатори виставки – громадські організації «Український інститут у Празі» й «Республіканський фонд України». Експонати для експозиції надала Слов'янська бібліотека (філія Національної бібліотеки Чехії, яка з-поміж іншого, має добре збережені архіви щодо української міжвоєнної еміграції). Також ними стали артефакти сучасної війни, яку Росія веде проти України. Експозицію уклала Оксана Пеленська, колишня співробітниця Радіо Свобода, дослідниця історії української еміграції і мистецтва у міжвоєнній Чехословаччині.

«Ця виставка – це міст між поколіннями, свідчення стійкості наших традицій», – заявив на відкритті директор Українського інституту Ростислав Прокоп'юк.

Українські емігранти, маючи на це схвалення уряду Томаша Масарика, заснували Музей визвольної боротьби у Празі в 1925 році. Серед засновників й ініціаторів – громадські діячі Дмитро Антонович, Степан Сірополько, Євген Вировий, Михайло Омелянович-Павленко, художники і фундатори Української академії мистецтв, серед яких: Георгій Нарбут, Василь Кричевський, Олександр Мурашко та інші.

Музей не пережив бомбардування Праги 14 лютого 1945 року. Утім, частину колекції вдалося зберегти: йдеться про картини, графіку і документи та інші артефакти, як розповідають організатори виставки. «Українці, які ще жили у Празі у травні 1945 року, а також чеські громадяни допомогли зберегти ті артефакти, які потім вдалося знайти в архівах», – розповіла кураторка виставки Оксана Пеленська.

За її словами, головним ініціатором збереження цих артефактів була Слов'янська бібліотека. Вона ж і стала

прихистком для врятованих експонатів. Посол України в Чехії Василь Зварич закликав до відновлення Музею визвольної боротьби у Празі: «Українці та їхні чеські друзі зуміли врятувати значну частину архівів музею. Тож даємо обіцянку зробити все можливе, щоб Музей знову діяв тут».

Сенатор Зденек Нитра, який очолює клуб партії ODS а TOP 09, підкреслив важливість проєктів культурної дипломатії для зміцнення дружніх відносин України та Чехії. На відкритті виставки до Праги також приїхав український дипломат, колишній постійний представник в ООН та посол у Росії Володимир Єльченко, який дякував Чехії за підтримку України проти російської агресії.

Голова правління Республіканського фонду України і співорганізатор виставки Артем Миколайчук розповів, як історія сьогодні перетинається з сучасністю та що спільного в діях радянського і нинішнього російського режимів.

«Методи, якими колись діяв Радянський Союз, зараз спостерігаємо в діях Росії щодо України, як раніше Чечні або Грузії. Росія здійснює геноцид і вбиває людей, перетворює країни на попилиця, як робила це і в двадцятому столітті», – сказав він. Артем Миколайчук розповів про проєкт, над яким зараз працює Республіканський фонд: створення виставки про Голодомор, яку планують представити цього року в листопаді в Чехії та інших країнах Європи (у співпраці з Музеєм Голодомору).

«Головна мета – показати історію нашої боротьби проти Росії й розповісти історії вбивства українців, – каже Артем Миколайчук. – Голодомор торкнувся моєї родини особисто: моя прабабуся в 1930-ті була єдиною з восьми дітей у сім'ї, хто вижив. І таких свідчень – сотні».

До кінця червня виставка до 100-річчя заснування Музею визвольної боротьби України працюватиме у галереї Вртбовського саду (Vrtbovská zahrada) в Празі.

Радіо Свобода.

У Любовнянському музеї відкрили ковальську кузню

Музей під відкритим небом (скансен) під Любовнянським замком цього року святкує свій ювілей. Він відкритий для відвідувачів рівно 40 років. Дерев'яне село Любовнянського музею, засновником якого є Пряшівський самоврядний край, поступово обростало новими об'єктами. За останні десять років тут з'явилося шість будівель і чотири нові експозиції. Дві з них – експозиція вибійки – тканина з білими візерунками на синьому фоні (по-словацьки – modrotlač) і ковальської кузні з Ториси – були нещодавно відкриті з нагоди святкування ювілею сансену.

Згадані експозиції – це поточні виставки, які Любовнянський музей відкрив з нагоди 40-річчя свого музею під відкритим небом. Наразі тут представлено до 32 об'єктів, які складаються з сакральних, житлових та господарських споруд. Дерев'яне село під замком наближає до традиційного життя у Верхньому Спиші та Шариші, де протягом століть разом жили русини, гуралі, німці, євреї та роми.

Виставка вибійки, яка відкрита цими днями, називається «Темно-синя краса» і розташована в автентичному середовищі з села Громош. Вона розповідає про особливе виробництво цієї тканини, яке полягає в техніці ручного пресування орнаментів і фарбування натурального льону індиго, про її різноманітні форми і візерунки. Саме на Спиші колись значно процвітала ця спеціалізована галузь фарбування, яка зараз є об'єктом Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, а її історія в регіоні починається з 1608 року.

Експозиція ковальської кузні з Ториси має влучну назву «Ф шмыкні у Секерака» і відроджує це дорогоцінне ремесло. Колись кузня була місцем, де підковували коней і велику рогату худобу, виготовляли робочі інструменти, а виставка відроджує це дорогоцінне ремесло.

Відвідувачі музею під відкритим небом знайдуть, зокрема, різноманітні ковальські та шевські інструменти, такі як кліщі, молотки, ковадла та підкови.

Дерев'яне село під Любовнянським замком відоме своєю автентичністю і відображає цикл людського життя в його різних фазах і періодах. У скансені домінує дерев'яна церква Святого Михайла 1833 року, а також житлові будинки багатія, пастуха, селянина і багато інших об'єктів.

Музей народної архітектури на природі також пропонує низку освітніх програм, наприклад, випікання вафель, розведення бджіл або засолювання капусти. На території музею є селянське подвір'я з домашніми тваринами, фруктовий сад та дитячий ігровий майданчик з іграшками, що нагадують іграшки з минулого.

Музей під відкритим небом був відкритий для відвідувачів у 1985 році, але його будівництво розпочалося у 1978 році. Ідея побудувати під Любовнянським замком унікальний зразок «панського і народного» життя належить Андрею Чепішаку, першому директору і засновнику Любовнянського музею.

Відділ комунікації ПСК. Пряшів.

Польські школи запровадять українську мову

Польща схвалила ініціативу ввести українську мову як другу іноземну в школах. Це питання обговорювалося під час переговорів у Варшаві в межах робочого візиту української делегації. За чинним законодавством Польщі школи вже можуть запроваджувати уроки української мови, якщо цього хочуть батьки, є підготовлений учитель і сформована група учнів, а та-

кож отримано згоду адміністрації навчального закладу.

Під час зустрічі польська сторона також повідомила, що розгляне можливість занесення української мови до переліку мов, які можна обрати для складання екзамену «восьмикласника» - обов'язкового для переходу на наступний рівень середньої освіти.

Gazeta.ua

Яка друга назва Карпат

Сьогодні ми звикли до назви Карпати, але колись цей гірський масив мав багато інших назв. Історик Олександр Алфьоров розповідає, що у різні часи його називали: Кавказські гори, Руські гори, Угорські гори, Сармацькі гори, Бескиди, Бешади, Трохал, Карпатус, Карпад, Монтес Карматчі, а також Тофтри та іншими іменами.

Вперше слово «Карпати» згадує Геродот у V столітті до н.е., але не як назву гір, а як річку Карпіс, що впадала в Дунай. Через кілька століть Птолемей згадує плем'я карпів, які жили між Дністром і горами, і з того часу ця назва почала закріплюватися за самими горами.

Тільки з XVI століття назва Карпати почала регулярно з'являтися на мапах, а в XIX столітті вона остаточно стала єдиною офіційною назвою всього гірського масиву.

Це свідчить про довгу й багату історію не лише самих гір, а й змін у сприйнятті та картографії в різні епохи.

Радіо Трек.

Папа Лев XIV запропонував встановити спільну дату Великодня

Святіший отець зазначив, що зараз різниця в календарях не дозволяє християнам спільно відзначати найважливіше свято в літургійному році, що спричиняє проблеми душпастирства всередині спільнот.

Папа Лев XIV запропонував встановити спільну для усіх християн дату Великодня. Про це понтифік сказав на аудієнції у суботу, 7 червня.

Зазначається, що з такою ініціативою Папа виступив під час зустрічі з представниками православних церков та інших некатоліцьких східних церков, які брали участь у симпозиумі з нагоди 1700-річчя Нікейського собору (який у свій час встановив спільну для всіх дату Великодня – ред.)

«Цього року, коли усі християни відзначали Великдень в один і той же день, хочу підтвердити відкритість Католицької церкви до пошуку рішення, яке б сприяло спільному святкуванню воскресіння Господа», – сказав Лев XIV.

Felső Meraso (1567), Felső Míroso (1572), Felső Míroso, Mírosso (1618), Míroscha (1786), Horní Mírosa (1808), Vyšný Mírošov (1920); по-мадярськи Felsőmírossó, Felsőmerse.

Стат.: 1828 - 110 буд., 804 жит., 1869 - 471, 1880 - 428 жит., 13 слов., 3 мад., 2 нім., 392 рус., 8 інш., 10 немовл., 409 гр.-кат., 19 юд., 1890 - 449 жит., 3 слов., 12 мад., 429 рус., 5 інш., 431 гр.-кат., 18 юд., 1900 - 485 жит., 34 слов., 16 мад., 65 нім., 415 рус., 31 інш., 1 р.-кат., 461 гр.-кат., 23 юд., 1910 - 521 жит., 6 мад., 27 нім., 464 рус., 24 інш., 494 гр.-кат., 27 юд., 1921 - 91 буд., 518 жит., 3 т. 103 числ., 395 рус., 19 євр., 498 гр.-кат., 1 р.-кат., 19 юд.; 1930 - 580 жит., 5 слов., 491 руськ., 19 євр., 50 інш. (всі ромської нац.), 15 інозем., 10 р.-кат., 550 гр.-кат., 1 єванг. реф., 19 юд., 1940 - 634, 1948 - 577, 1950 - 566, 5 слов., 545 руськ., 10 р.-кат., 550 гр.-кат., 1970 - 728, 1980 - 672, 137 слов., 532 укр., 1991 - 123 буд (14 незас.), 549 жит., 3 т. 268 слов., 176 рус., 87 укр., 7 рос., 11 ром., 454 правосл., 5 гр.-кат., 6 р.-кат., 7 без віросп., 77 невр., 2001 - 604 жит., 278 слов., 185 рус., 24 укр., 3 рос., 10 р.-кат., 11 гр.-кат., 581 правосл., 2011 - 579 жит., 265 слов., 60 ром., 206 рус., 13 укр., 3 чеськ., 5 рос., 1 інш., 26 невр., 18 р.-кат., 15 гр.-кат., 525 правосл., 1 Свідки Єгов., 2 без віросп., 1 інш., 17 невр., 2021 - 597 жит., 407 слов., 129 рус., 2 чеськ., 6 укр., 1 англ., 9 невр., 22 без віросп., 33 р.-кат., 2 єванг. а.в., 38 гр.-кат., 492 правосл., 1 Свідки Єгов., 1 інш., 8 невр.

Площа хотара 1271 га
Хотарні назви Вишнього Мирошова, як їх подають словацькі туристичні путівники: Fortiska lúka, Za Beskydami, Mírošov, Hrb, Vyšný podomok, Farské lúky, Medzi tŕňami, Pasičné, Sivé, Ortoviska, Stredná hora, Pod Beskydami, Predná hora, Za mŕstikom, Urbársky les, Pod Vŕškami, Štvrte, Roveň, Pod Semanovou lúkou, Čierna lúka, Línia, Vŕšky, Vyšný vrch, Hruň, Laz, Pod Poľanou, Mohylka, Kamenec, Poľovanky, Rakovec, Hrabníky, Hriadky, Surovína, Mláka, Stredný podomok, Strežáky, Obič, Za vodou. Василь Латта в «Атласі українських говорів Східної Словаччини» реєструє народну назву Вишнього Мирошова: Ї́шнїї́ Міро́шії́.

За чехословацьким переписом

Сторінки минулого (132)

ВИШНІЙ МИРОШІВ – VYŠNÝ MIROŠOV (окр. Свидник)

населення 1930 року, Вишній Мирошів належав до сіл з абсолютною більшістю жителів руської національності (ruskej národnosti). В дужках наводимо кількість жителів і з них кількість жителів руської національності: Белеївці (158 : 150), Бодружал (185 : 162), Крайня Бистра (286 : 275), Цернина (607 : 579), Цигла (212 : 210), Крайне Чорне (191 : 180), Доброслава (162 : 162), Довгуня (169 : 149), Дубова (506 : 492), Гавранець (80 : 74), Грабівчик (312 : 294), Гінківці (313 : 152), Нижня Ядлова (211 : 189), Вишня Ядлова (211 : 201), Капішова (572 : 328), Кечківці (470 : 428), Нижній Комарник (275 : 217), Вишній Комарник (192 : 167), Кружльова (394 : 350), Куримка (490 : 455), Ладомірова (791 : 480), Медвеже (165 : 129), Мергешка (тепер Нова Полянка) (118 : 115), Нижній Мирошів (303 : 296), а у Вишньому Мирошові із загального числа 580 жителів 491 особа заявила в переписі руську національність. У наш час настали значні зміни в національній і частково в релігійній приналежності жителів згаданих сіл. Василь Латта в «Атласі українських говорів Східної Словаччини» на живих мовних прикладах довів належність говорів цих сіл до українського мовного ареалу. На заміну в багатьох селах у наш час вже приходить ромське населення (за актуальними даними у Вишньому Мирошові кількість носіїв цієї мови – близько 40%).

Одним з перших записів про наявність руського населення у Вишньому Мирошові зустрічаємо в Я. М. Корабинського (1786), який його називає руснаками (див. стор. 415). Ян Бенько зазначає, що вперше Вишній Мирошів був обкладений державним податком у 1567 р. Це є водночас першою письмовою згадкою про село.

На той час Вишній Мирошів належав до Маковицького панства і в ньому тоді проживала сім'я шолтиса та з родини желярів. Назва свідчить про те, що поселення виникло на місці колишнього маєтку Нижнього Мирошова, і, ймовірно, було побудоване також його жителями. Ф. Уличний доводить, що село заснував шолтис з переселенцями. У 1600 р. тут було 19 господарських дворів та 1-2 будинки шолтиса.

У 1618 р. шолтиство з млином вже належало чотирьом родинам. Місцевий православний парафіяльний священник володів землею в розмірі всього господарського двора. У тому часі у селі було 14 господарських дворів і 2 сім'ї желярів.

В списку поселень Угорщини

Вишній Мирошів. Православна церква свв. Косми і Дам'яна.

1773 р. село зазначене як виключно руське В 1806 р. воно було зареєстроване як греко-католицьке з руською мовою проповіді. У 18 ст. село належало панам Аспремон-там, у 19 ст. - Сечені. Селяни займалися хліборобством, годівлею худоби, ткацтвом, працювали у лісах. У 1835 р. в селі працювала лісопилка. У 2-ій пол. 19 ст. - масова еміграція за океан. Під час Першої світової війни згоріло 9 будинків. У 1921-32 рр. побудовано 19 мурованих будинків. 1947 р. в Україну опитувало 40 людей. 1948 р. збудували будинок культури „Мирошівське зернятко“, 1949 р. засновано артіль - ЄСГА, яка розпалася, 1958 р. знову відновлена. 1951 р. запровадили електрику.

Від 1911 р. діти регулярно навчались у початковій школі. Біля 1863 р. побудовано православну церкву св. Косми і Дам'яна, яка стоїть на місці дерев'яної церкви. В історичному розвитку місцевий храм належав також греко-католикам. Тепер їм служить храм Покрову Пресвятої Богородиці (2015). З канонічної візитації 1746 р. довідуємось, що 1746 році священниками були Андрій Боснійович і Козьма Гірчка (порівн. список місцевих священників, який наводимо нижче), а в протоколі візитації 1814 р. зазначено, що місцевий храм від самого початку був грецького обряду.

Список парафіяльних священників та адміністраторів: (1726 – 1726) Лука Каменський, (1726 – 1750) Андрій Духнович, (1733 – 1750) Козьма Гірчка, (1788 – 1792) Андрій Гірчка, (1805 – 1825) Йоан Левканич, (1825 – 1828) Михайло Подгаєцький (*1800), (1828 – 1846) Йоан Гербері (*1790), (1847 – 1882) Алоїз Кендровський (*1818), (1882 – 1882) Гавриїл Віслоцький, (1882 – 1921) Алоїз Кендровський (*1854), (1922 – 1927) Стефан Подгаєцький (*1884), (1928 – 1933) Миколай Кокінчак, (1934 – 1950) Ілля Качур, (1934 – 1934) Олексій Десятник, (1995 – 1999) Марек Пульшак - замісник з Вишнього Верлиха, (1999 – 2000) Петро Ткач - замісник з Вишнього Верлиха, (2000 – 2003) Мартин Горняк - замісник з Вишнього Верлиха, (2003 – 2008) Франтішек Ганобік, (2008 – 2012) Мартин Лабан, (2012 – 2017) Растислав Лішівка, (2017 -) Франтішек Сохович. В 2004 році Нижню Полянку було приєднано до парафії Вишній Мирошів.

Останніми роками священнослужителями місцевого православного приходу були Юрій Рихвальський, Мирослав Гуменик, Олександр Клебан.

-мі-

Златя Фундак

Із Снини надійшла сумна вістка. У вічність відійшла Златя Фундак, довгорічна організаційна керівниця жіночої фольклорної групи „Старинчанка“.

Народилася З. Фундак 20 лютого 1962 року в колишньому селі Руське, як шоста із семи дітей в сім'ї Марії та Михайла Гудаків. Після закінчення початкової школи, яку вона відвідувала в селі Велика Поляна, пішла вчитися в Середню промислову школу будівельну в Бардієві, яку закінчила у 1981 році. У 1983 році вийшла заміж за Йосифа Фундака, з яким разом виховали двох синів - Йосифа і Даниїла.

З 1991 року працювала економістом у фірмі *Herkuless Snina Invest s.r.o.*, у 2006 році почала працювати в економічному відділі Миського уряду в Снині, звідки відійшла у 2020 році із-за важкої

хвороби. Златя Фундак у 1987 році була співзасновницею співацької групи «Старинчанка», в якій працювала як чудова співачка та організаційний керівник майже до останніх днів свого життя.

Також брала активну участь у громадсько-культурному житті. Деякий час працювала депутатом Миського представництва в Снині, була членом органів Союзу русинів-українців Словацької Республіки.

Вічна їй пам'ять!

Мукачевський монастир дає нам отця Анатолія Кралицького, дає нам мужа, серце якого і в монастирській келії не зробилось холодним к нуждам угро-руського народу, котрий все сили душі своєї посвятив тому, чтобы поднять уровень просвещения того народа, из которого он произошел, чтобы обогащать литературу того языка, звуки которого первый раз являлись в его младенческих устах.

(Евгений Фендик, "Очерк угро-русской письменности", 1893)

Читаю його твори: "Пастырь в полонинах" (1860), "Князь Лаборець" (1863), "Грамота князя Федора Корятовича" (1874), "Мукачевская Псалтырь XV века" (1884)... Читаю дослідження про нього Франтішека Тішого, Йолани Голенди, Василя Микитася, Олени Рудловчак, Олексі Мишанича, Валерія Падиак, Дмитра Данилюка... Хотів би за скупими рядками інформації побачити Анатолія Кралицького у вирі породжених його часом проблем. Народився Анатолій Федорович Кралицький 12 лютого 1835 року (є джерела, які вказують інший рік його народження – 1834). Родом із села Чабини. Майже все його життя пройшло в монастирях: був послушником при Мукачевському, вчився у богословський семінарії Марія-Повчанського, звідти переїхав у Краснобрідський, у 1858 році єпископ Гаганець у Пряшеві висвятив його в сан ієромонаха, після того Кралицький викладав історію у богословський семінарії Марія-Повчанського монастиря, та у 1863 році, щоб виховувати кандидатів у ченці, переїхав у Мукачевський і через шість років став ігуменом цього монастиря. Тут і помер 11 лютого 1894 року, не доживши до свого 60-річчя один рік і один день.

У Мукачевському монастирі в 1875 році з ігуменом Анатолієм Кралицьким зустрічався Михайло Драгоманов. Про цю зустріч мандрівник землі Австро-Угорщини розповів у книзі "Австро-руські спомини": "Коло самого монастиря я побачив особу в довгому костюмі, але не подібному ні до православних, ні до римських монашеских костюмів, котрі я досі бачив, з бородою. Питаю я його, чи застану я ігумена Кралицького. "Я, – каже, – сам ігумен Кралицький". Я йому кажу, що хотів би бачити монастир. Говорив я по-українському. "Ви з Галичини?" – питав ігумен. "Ні, з України, з Києва", – і назвав себе".

Гість привіз книги. Одну свою –

Патріот і гуманіст Анатолій Кралицький

"Исторические песни малорусского народа". Господар показав багатства монастирської бібліотеки. Виявилось, що обидва – великі книголюби. Та розмова точилася не тільки навколо книг. "Ми багато, – засвідчив Драгоманов, – розмовляли про всякі національні справи в Росії, – в австрійській Русі. Конечно, зійшла розмова на майдарство".

Так зустрілися два інтелігенти – представники одного народу, який історична доля примусила у той час жити у різних імперіях – у Росії й Австро-Угорщині.

У оповіданні "Князь Лаборець" Анатолій Кралицький розповів, як було розірвано цю єдність: підступністю ворогів і зрадою своїх славобів. Сумну оповідь про поневолення рідного краю автор все ж завершив оптимістично: з утратами йшов товмач, який заявив Лаборцеві, що він "од голови до п'ят русин, там здалека, з України, з широкої землі, где Днепр про буйный тече". Коли Українець побачив підступність вождя угрів Альмуса, то перейшов на бік захисників рідної землі, і після загибелі князя одружився із князівною Вірою, утверджуючи цим єдність братів по обидва боки Карпат.

Анатолій Кралицький часто свої твори підписував псевдонімом Лаборчан, також підкреслюючи цим, що він є сином Землі Лаборця. Але послуговувався він й іншим псевдонімом – Аскольда, бо був сином Землі Аскольда і Діра. В одній зі своїх статей, що була опублікована у львівському "Слові" у 1862 році, він писав: "Мы по роду, крови, званню Русины, потомки оных батьков, которым полюбилися покинути Наддністрянські степи и переселились с Мадярами на сию сторону Карпат... Мы семья преславной Украины и незабвенного Запорожья". У нарисі про русинів Лабірщини вважав за необхідне підкреслити: "Лаборчане, як вобще вся Русь, есть народ певучий". А в нарисі про русинів Мараморощини сказав про цю єдність однозначно: "Увидите человека из Рахова – воплощенный козак у широких червоних шароварах. Тиса есть ему вторым Днепром".

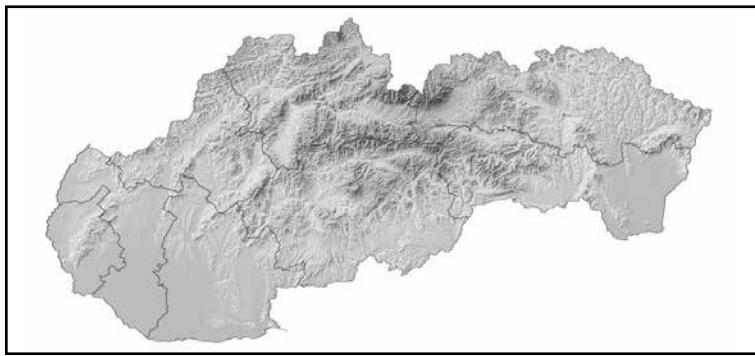
Для Кралицького етноніми "русин" й "українець" – синоніми. У вірші "На пам'ятку" він визначив національність своїх близьких словосполученням "русини українці". Наголошую на цьому, бо часто доводиться чути,

Населення Словаччини суттєво скорочується

У першому кварталі цього року Словаччина продовжила втрачати населення через зниження народжуваності. Загалом у країні другий квартал поспіль проживало менше 5,42 мільйона жителів, і їхня кількість безперервно зменшується з третього кварталу 2023 року, згідно з даними, наданими Статистичним управлінням Чеської Республіки до Чеського статистичного управління.

На кінець березня в Словаччині було зареєстровано 5 415 978 жителів. Це на 6 689 осіб менше в річному обчисленні, тоді як тільки за перший квартал населення скоротилося на 3 473 особи.

Природне скорочення населення Словаччини триває вже шостий квартал поспіль, при цьому в країні помирає більше людей, ніж народжується. Народжуваність у першому кварталі цього року впала двозначними темпами порівняно з минулим роком. Природне скорочення населення склало 3 889 осіб, що майже вдвічі менше, ніж рік тому. Загальне скорочення населення знову було пом'якшено зовнішньою міграцією. Словаччина стикається зі скороченням чисельності населення вже кілька років

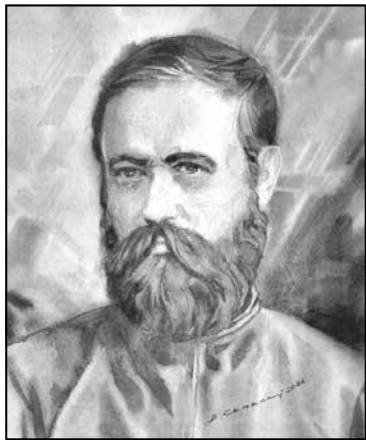
поспіль. На демографічні тенденції також вплинула епідемія covid-19, яка спалахнула в країні. Під час сильних хвиль коронавірусної інфекції в Словаччині значно зростає смертність.

Попередні аналізи показують, що Словаччина стикається зі ста-

рінням населення, зростанням кількості людей похилого віку і скороченням чисельності населення. Наприкінці 1980-х років Словаччина була однією з країн з найвищим рівнем народжуваності в Європі.

Ред.

що закарпатців українцями зробив Сталін. Ніби більше як за сто років до цього Михайло Лучкай у "Граматиці слов'яно-руській" (1830) не писав, що мова закарпатських русинів та ж са-

ма, "яка вживається, крім Малоросії, ще в Галичині, Волині та на Буковині". Ніби Іоанікій Базилевич у праці "Короткий нарис фундації Федора Корятовича" (1799) не говорив про етнічну єдність Закарпаття, Галичини і Буковини, а останні разом із Поділлям не називав українськими землями? Кралицький услід Базилевичу й Лучкаю заявив: "И наша Угорская Русь вместе с Галичиной пренадлежит к малорусской отрасли словянского племени" (газ. "Світ", 1869).

Анатолій Кралицький був освіченою людиною, знав грецьку, латинську, угорську, французьку, німецьку мови. Коли у Парижі французькою мовою в 1861-му вийшла книга "Австрійські слов'яни і мадяри", він прореферував її разом із працею Базилевича у львівському журналі "Галичанин". На основі угорських грамот зробив висновок, що русини мали своїх воєвод-крайників, і свої думки про це доніс до читачів "Місцеслова на год 1869".

Важко назвати тогочасне періодичне видання, у якому би не друкував свої просвітницькі матеріали ігумен Мукачевського монастиря. Його дописи публікували угорські газети "Свѣтъ", "Листок", "Карпат", львівські "Бєсьда", "Галицкая Русь", "Жите і Слово"... Коли "Карпат" із будапештської газети передрукував статтю про співробітництво Кралицького і ще чотирьох представників закарпатської інтелігенції у львівському "Слові", забороненому в Угорщині, він написав гнівну відповідь "Рефлексии

на вступную статью "Карпата" № 13" і домігся, щоб її "Карпат" опублікував. Це лише на деякий час вимушено призупинило його співробітництво із редакціями львівських часописів.

Ще на початку журналістської діяльності Б. Дидицький, спонукуючи закарпатського колегу до співробітництва у галицьких виданнях, писав: "Вижу, что владеете пером, яко рідко кто из подкарпатской братии". Й Анатолій Кралицький ділився здобутою ним інформацією, пропагував просвітницькі ідеї, бо вірив, що освіченість добре впливає і на господарювання, і на мораль. Він опублікував у газетах, журналах, місяцесловах-календарях статті про святих Кирила і Мефодія, про апостола Андрія на Київських горах, історичні довідки про всі монастирі Закарпаття, біографічні довідки про Арсенія Коцака, Олександра Духновича, Петра Лодія, Михайла Балудянского, Юрія Венеліна-Гуцу... А ще писав про літописця Нестора, легендарного Гомера, про Сербію і Ліван, про російських письменників Аксакова і Крилова, пропагував творчість Янка Краля, Юліуша Словацького, Павла Йозефа Шафарика, опублікував виписки із "Галицько-руського літопису" А.С. Петрушевича, грамоту Федора Корятовича...

А ще збирав фольклор. Пісні передав Якову Головацькому, перекази і легенди – Михайлові Драгоманову. Оскільки фольклорні записи до Драгоманова прийшли із запізненням, той не встиг їх включити до збірки "Малорусские народные предания и рассказы" й передав їх Івану Франкові для журналу "Жите і Слово". Там їх опубліковано у 1894 році – легенду "Відки взялася жаба", билицю "Фраїр на гусячих ногах", казку "Добра баба і чорт".

Захоплювався фотосправою. Розумів, що етнографічні нариси найкраще ілюструвати фотографіями.

Анатолій Кралицький був великим гуманістом і великим патріотом. У кореспонденції "Из Угорской Руси" (львівське "Слово", 1862, № 3) він проголосив як своє кредо: "Любити землю, на которой нас колысали, есть милою повинностью каждого смертного, – но однако больше сего есть народолюбие; любить свой род, свою собратию есть не лише природний, но и христианский обовязок". Він співчував жертвам визискувачів (оповідання "Пиявиця", "Екзеку-

тор"), притчевим словом (побудоване на фольклорній основі оповідання "Огонь") хотів пробудити совість у тих, чия душа зачерствіла.

У вічному протистоянні Добра і зла він був волонтером Добра. Добре волондуючи Словом, він боровся із конкретними проявами зла. В оповіданні "Бритва і мило" висміяв противників носіння бороди. Підступництво тих, у чиїх руках влада, піддав осуду у памфлеті "Прометей". У нарисі "Село Вьдренувка" картав лихварів.

Він, як і Прометей, мав вибір: бути з народом і терпіти муки або зректися народу й зійти на Олімп. Він вибрав перше. Мріяв про свою газету або журнал, та офіційні сили були пильними. У памфлеті "Прометей" показав, як діяли представники владних структур у таких випадках: "Зевс собрал конгресс на Олимпе, угощал всех, вербуя по-кортешски голоса на пагубу Прометея".

Насувалися часи прагматизму і пристосовництва, маліли ряди будителів. Та Анатолій Кралицький разом із однодумцями – Олександром Митраком, Іваном Сільваєм, Євгеном Фендиком – несли свій важкий хрест захисників національних і соціальних прав народу.

У 1894 році три часописи – угорський "Листок", львівські "Бєсьда" і "Галичанин" – із великим сумом сповістили, що один із будителів – Анатолій Кралицький – упав на цій дорозі.

Коли у 20-х роках ХХ ст. формувалися у нас засади національного Відродження, його згадали. У "Місяцослові на 1921 год" було опубліковано його оповідання "Князь Лаборець". Через чотири роки крайова "Просвіта" видала цей твір окремою книжечкою.

І Відродження 90-х років минулого століття апелювало до авторитету цього українського патріота краю. У 1990 році Валерій Шевчук підготував для дітей 4-томник історичних оповідань із промовистою назвою "Дерево пам'яті". У першому випуску збірника надруковано твір Анатолія Кралицького "Князь Лаборець".

Із далекого ХІХ століття він закликає нас, часто конфронтуючих на етнічному, соціальному чи релігійному ґрунті: "Но все лише соединенными силами сделать можно, успех лише в товарищеском союзи есть, раздробленными силами нич мы не зробим".

Іван СЕНЬКО.

З книги «Від часів Лаборця до сьогодення» (Ужгород, 2012).